

**До питання про стан дослідження іншомовної підготовки
в системі вищої освіти України**

У статті подано стислий огляд наукових праць вітчизняних учених, присвячених стану дослідження іншомовної підготовки фахівців різних галузей в системі вищої освіти України в період з 2005-го по 2015-й рік. Це, зокрема, розробка науково-методологічних засад системи професійного навчання державних службовців ділової англійської мови; визначення педагогічних умов навчання іноземних мов майбутніх інженерів-програмістів засобами мультимедійних програм; представлення інтегрованої схеми класифікації моделей дистанційного навчання, з використанням компонентів якої навчальний заклад може створити власну модель залежно від його потреб і можливостей; здійснення науково-педагогічного аналізу проблеми застосування іншомовних масовокомунікаційних джерел у теорії та практиці навчання майбутніх журналістів; представлення теорії й технологій формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей; висвітлення теоретичних та методичних проблем формування іншомовної професійної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти; здійснення опису професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій у технічних університетах; а також здійснення комплексного аналізу іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей в контексті глобалізації. У статті обґрунтовано необхідність дослідження та модернізації іншомовної підготовки українських фахівців права з урахуванням європейського досвіду.

Ключові слова: іншомовна підготовка, стан дослідження, вища освіта України, іншомовна компетентність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Іншомовна підготовка є невід'ємною складовою фундаментальної освіти, по-перше, завдяки своїй ролі у вищій освіті та глобалізованому суспільстві, по-друге, як один із засобів передачі світовому співтовариству здобутків вітчизняної науки й освіти. Щоб успішно існувати на міжнародній арені, наша наука й освіта повинні бути конкурентоспроможними й визнаними світом. Очевидним є те, що Україну від Європи все ще відокремлює мовний бар'єр. Більшість фахівців, зокрема з права, не володіє жодною іноземною мовою, студенти нефілологічних спеціальностей, і студенти-юристи, зокрема, мають проблеми іншомовного спілкування – існують великі протиріччя між реальним рівнем володіння іноземною мовою та вимогами суспільного життя сучасних українців в умовах євроінтеграції.

За даними рейтингових досліджень, зокрема, проекту «Компас-2013» (у 2014 р. рейтинг не укладався), представленого компанією СКМ та Київським міжнародним інститутом соціології, 25% роботодавців висловили думку, що в молодих фахівців недостатній рівень знання іноземних мов, досвіду письмового та усного спілкування. 46% випускників вважає, що їм бракує знання іноземних мов [13]. Це означає, що в них немає доступу до інформації, в першу чергу, професійної, немає можливості долучитися до комунікації в європейському просторі, а отже, стати повноправними членами європейського співтовариства. Що стосується вітчизняних фахівців права, то вони не можуть знайомитися з першоджерелами європейських правових актів, спеціалізованою юридичною літературою тощо. Прогалини в їх іншомовній підготовці пояснюються недоліками всієї системи оволодіння іноземними мовами в вищій освіті України.

Формулювання цілей статті... Мета статті – визначити стан дослідження іншомовної підготовки (ІІІ) фахівців різних галузей в системі вищої освіти України на основі огляду та аналізу наукових публікацій вітчизняних учених.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... Значний внесок у становлення системи сучасної іншомовної підготовки роблять вітчизняні вчені, закладаючи своїми дослідженнями фундаментальну базу для її подальшого розвитку. З урахуванням сучасних тенденцій іншомовної професійно-педагогічної освіти виконано низку дисертаційних досліджень, зокрема, С.М.Опратним, Я.В.Булаховою, Б.І.Шуневичем, І.М.Чемерис, Д.І.Демченко, Н.О.Микитенко, Н.А.Сурою, І.В.Секрет, О.В.Хоменком та ін.

Так, у дослідженні С.М. Опратного розроблено науково-методологічні засади системи професійного навчання державних службовців ділової англійської мови, визначено принципи побудови системи їх безперервного професійного навчання та встановлено вимоги щодо їх комунікативної компетентності [7]. Автором досліджено теоретичні засади ІІІ держслужбовців, обґрунтовано науково-методологічні підходи щодо моделювання та реалізації системи професійного навчання держслужбовців ділової англійської мови.

У дослідженні Я.В.Булахової визначені педагогічні умови навчання іноземних мов майбутніх інженерів-програмістів засобами мультимедійних програм [1]. Вчена визначила основні підходи до навчання іноземних мов майбутніх інженерів-програмістів; розглянула особливості навчання іноземних мов як гуманітарного компонента змісту загальнопрофесійної підготовки майбутніх інженерів; ґрунтуючись на аналізі сучасних інформаційних процесів у вищій школі, розробила зміст мультимедійної програми та сформувала експериментальну модель для більш ефективного вивчення іноземної мови у вищому технічному навчальному закладі.

У праці Б.І.Шуневича представлена інтегрована схема класифікації моделей дистанційного навчання, з використанням компонентів якої навчальний заклад може створити власну модель залежно від його потреб і можливостей [12]. У дисертації проаналізовано зарубіжні теорії дистанційного навчання, історію його розвитку, обґрунтовано термінологію з цієї тематики, досліджено класифікації моделей організації нової форми навчання за кордоном і в Україні; розглянуто форми і види оцінювання дистанційного навчання. Крім того, представлено порівняльний аналіз зарубіжних і вітчизняних віртуальних навчальних середовищ, які часто використовуються в процесі організації дистанційного навчання в Європі та Північній Америці, і, зокрема, в Україні. І.М.Чемерис здійснено науково-педагогічний аналіз проблеми застосування іншомовних масовокомунікаційних джерел у теорії та практиці навчання майбутніх журналістів та визначено специфіку англomовних масмедійних видань щодо використання їх у навчальному процесі для формування професійної компетентності майбутніх журналістів [11]. Н.О.Микитенко представлено теорію й технології формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей [3]. Вчена довела, що ефективність процесу ІІ майбутніх фахівців природничого профілю суттєво підвищується за умови реалізації адаптивної дисипативної системи формування іншомовної професійної компетентності (ІІК) [3, с.8]. У дисертаційному дослідженні І.В.Секрет було висвітлено теоретичні та методичні проблеми формування іншомовної професійної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти з позицій вітчизняної та зарубіжної теорії й практики [8]. Вченою було обґрунтовано концептуально-методологічні передумови дослідження проблеми ІІК фахівця та її формування в умовах дистанційної освіти; розкрито сутність, зміст, структуру та особливості ІІК студентів технічного профілю. Н.А.Сурою було здійснено опис ІІ майбутніх фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій у технічних університетах, обґрунтовано її науково-теоретичні засади, методологічне забезпечення й на прикладі Національного технічного університету «КПІ» та Національного дослідницького Томського політехнічного університету (Росія) розроблено модель такої підготовки [9]. О.В.Хоменко здійснив комплексний аналіз ІІ студентів економічних спеціальностей в контексті глобалізації, що базувався на всіх її (підготовки) аспектах в умовах змішаного навчання на основі міждисциплінарної інтеграції [10]. Крім того, вчений вивчив та систематизував світові тенденції навчання іноземних мов майбутніх економістів та визначив шляхи реалізації цих тенденцій в Україні. Окремо слід зупинитися на дисертаційній роботі Д.І.Демченко, яка є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування ІІК майбутніх юристів у фаховій підготовці [2]. У даному дослідженні «на основі компетентісного підходу визначено суть дефініції «професійна іншомовна компетентність юриста» як професійно значущої інтегративної якості особистості представника юридичної професії, системно-ціннісного новоутворення, що забезпечує декодування іншомовної правової інформації та творче використання її в практичній юридичній діяльності [2, с.6]. Розкрито зміст ІІК юриста як систему взаємопов'язаних компонентів цього феномена. Дослідницею визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування ІІК юриста в вищому юридичному навчальному закладі. Вченою уточнено критерії та показники професійної підготовки, характер професійно-пізнавального інтересу до формування ІІК, ставлення до формування й удосконалення ІІК, зміни в рівнях сформованості особистісних якостей, необхідних для іншомовної професійної комунікації тощо [2, с.10].

Однак, у дослідженні Д.І.Демченко не запропоновано новітню модель ІІ майбутніх юристів; не уточнено, якими конкретними компетентностями повинен володіти здобувач вищої юридичної освіти на кожному її циклі – бакалавраті, магістратурі, аспірантурі; не визначено точні критерії оцінювання на кожному з етапів; не досліджено зарубіжний (принаймні європейський) досвід іншомовної підготовки юристів, який є вкрай важливим з огляду на сучасні євроінтеграційні прагнення України. Крім того, викликає подив також той факт, що автор дослідження не послуговується положеннями ні вітчизняних, ні європейських ключових документів, що стосуються компетентісного підходу та ІІ в вищій школі. Це, наприклад, проект Європейської комісії Тюнінг – «Налаштування освітніх структур у Європі», одним із напрямів роботи якого було «розроблення переліків основних фахових компетентностей у рамках виділених предметних областей» (2002 р.) [17]; документ Європейської асоціації з забезпечення якості в вищій освіті «Стандарти та

рекомендації для забезпечення якості в ЄПВО» (2005 р.) [16], у яких подається чітка класифікація видів оцінювання та вимоги до процедур оцінювання, та інші.

Неоднозначною видається також мета проведеного дослідницею на базі Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого (м. Харків) педагогічного експерименту – «з'ясувати вихідний рівень сформованості професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів» [2, с. 12], а також «співпраця викладачів іноземної мови з викладачами фахових юридичних дисциплін – «Теорія держави і права», «Римське право», «Організація судових і правоохоронних органів України», «Цивільне право», «Кримінальне право» – для з'ясування кола професійних проблем, що потребують опанування» [2, с. 13]. З огляду на тематику дослідження, більш доцільною була б співпраця з викладачами дисциплін «Міжнародне право», «Європейська конвенція по захисту прав людини і основоположних свобод та юридична практика», «Право ЄС», «Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю», «Дипломатичний протокол» тощо, які викладаються у зазначеному вище навчальному закладі.

Висновки... Таким чином, огляд та аналіз здійснених останніми роками досліджень з іншомовної підготовки в вищій школі надає підстави стверджувати, що стан ІІІ в Україні переконує у необхідності проектування інноваційних моделей такої підготовки фахівців різних галузей, зокрема актуальним постає розроблення науково обґрунтованої моделі ІІІ вітчизняних фахівців права, адже дослідження ІІІ фахівців права в трицикловій системі вищої освіти з урахуванням європейського досвіду наразі в вітчизняній педагогічній науці відсутнє. Однак євроінтеграційні процеси в Україні, висувають нові вимоги до якості ІІІ фахівців різних сфер. Це зумовлює необхідність її модернізації, тож дослідження особливостей ІІІ юристів в провідних європейських університетах [4; 6; 14; 15] надають можливість запропонувати новітню модель ІІІ фахівців права в трицикловій системі вітчизняної вищої освіти [5].

Список використаних джерел і літератури:

1. Булахова Я. В. Педагогічні умови навчання іноземних мов майбутніх інженерів-програмістів засобами мультимедійних програм : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Я. В. Булахова. – Луганськ, 2007. – 20 с.
2. Демченко Д. І. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів у фаховій підготовці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Д. І. Демченко. – Харків, 2010. – 20 с.
3. Микитенко Н. Технологія формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н.О. Микитенко. – Тернопіль, 2011. – 43 с.
4. Нітенко О. В. Європейський досвід підготовки докторів філософії з права / О. В. Нітенко // Проблеми освіти : наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2014. – Вип. 78, ч. 1. – С. 159–164.
5. Нітенко О. В. Модель іншомовної підготовки фахівців права в трицикловій системі вищої освіти / О. В. Нітенко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – К. : Гнозис, 2015. – Дод. 1 до вип. 35, т. VIII (59) : Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – 546 с.
6. Нітенко О. В. Особливості підготовки фахівців із права на першому циклі вищої освіти у ФРН / О. В. Нітенко // Теорія та практика юридичної освіти : зб. матеріалів І всеукр. наук.-практ. конф. – К., 2012. – С. 149–152.
7. Опратний С. М. Моделювання системи професійного навчання державних службовців ділової англійської мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.03 «Державна служба» / С. М. Опратний. – К., 2005. – 20 с.
8. Секрет І. В. Формування іншомовної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти : [моногр.] / І. В. Секрет. – Дніпродзержинськ, 2011. – 384 с.
9. Сура Н. А. Професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій у технічних університетах / Н. А. Сура. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – 300 с.
10. Хоменко О. В. Іншомовна підготовка студентів економічних спеціальностей в контексті глобалізації / О. В. Хоменко. – К. : КНУТД, 2014. – 364 с.
11. Чемерис І. М. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І. М. Чемерис. – К., 2008. – 20 с.
12. Шуневич Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Шуневич Богдан Іванович. – К., 2008. – 509 с.
13. Рейтинг «Компас-2013» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=2632>.
14. Nitenko O. Peculiarities of the Foreign Language Training of the Lawyers in Central Europe: Poland, Czech Republic and Hungary / O. Nitenko // The Caucasus. – Tbilisi, 2014. – Issue 06. – November-December. – P. 21–26.
15. Nitenko O. The Newest Master's Degree Programmes in Universities of Austria / O. Nitenko // Юридична психологія та педагогіка : наук. журн. – К. : НАВС, 2013. – № 1 (13). – С. 110–116.

16. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher education Area // European Association for Quality Assurance in Higher education. – 2005 [Electronic resource]. – Access of mode : http://www.eqar.eu/fileadmin/documents/e4/050221_report.pdf.

17. Generic Competences [Electronic resource]. – Access of mode : <http://www.unidesto.org/tuningeu/competences/generik.html>.

References:

1. Bulakhova Ya.V. *Pedahohichni umovy navchannia inozemnykh inzheneriv-prohramistiv zasobamy multymediinykh program*, Luhansk, 2007, 20 p.

2. Demchenko D.I. *Formuvannia profesiinoi inshomovnoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv u fakhovii pidhotovtsi*, Kharkiv, 2010, 20 p.

3. Mykytenko N. *Tekhnolohiia formuvannia inshomovnoi profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv pryrodnychoho profiliiu*, Ternopil, 2011, 43 p.

4. Nitenko O.V. Yevropeyskyi dosvid pidhotovky doktoriv filosofii z prava, *Problemy osvity: naukovyi zbirnyk In.innovats. tehnolohij i zmistu osvity MON Ukrainy*, Kyiv, 2014, Vol.78, Part 1, pp. 159–164.

5. Nitenko O.V. Model inshomovnoi pidhotovky fakhivtsiv prava v trytskyklovii systemi vyshchoi osvity, *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzh. ped. un-t im. H. Skovorody», Dodatok 1 do Issue 35, Part VIII (59) : Vyshcha shkola Ukrainy u konteksti intehtratsiji do yevropejs'koho osvitynjoho prostoru*, Kyiv, Hnozys, 2015, 546 p.

6. Nitenko O.V. Osoblyvosti pidhotovky fakhivtsiv iz prava na pershomu tsykli vyshchoi osvity u FRN / O.V. Nitenko, *Teorija ta praktyka jurydychnoji osvity : zb. materialiv I Vseukr. nauk.-prakt. konf.*, Yevropejs'kyj un-t, Kyiv, 2012, pp. 149–152.

7. Opriatnyi S.M. *Modeliuwannia systemy profesiinoho navchannia derzhavnykh sluzhbovtiv dilovoi anhliskoi movy*, Nats. akad. derzh. upr. Pry Prezydentovi Ukrainy, Kyiv, 2005, 20 p.

8. Sekret I.V. *Formuvannia inshomovnoi kompetentnosti studentiv vyshchykh tehnychnykh navchalnykh zakladiv v umovakh dystantsiinoi osvity*. Monohrafiia, Dniprodzerzhynsk, 2011, 384 p.

9. Sura N.A. *Profesiina inshomovna pidhotovka maibutnih fakhivtsiv z informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u tehnychnykh universytetakh*, Luhansk, Vyd-vo SNU im. V. Dalja, 2012, 300 p.

10. Homenko O.V. *Inshomovna pidhotovka studentiv ekonomichnykh spetsialnostei v konteksti hlobalizatsii*, Kyiv.: KNUVD, 2014, 364 p.

11. Chemerys I.M. *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh zhurnalistiv zasobamy inshomovnykh periodychnukh vydan*, In-t vyshch. osvity APN Ukrainy, Kyiv, 2008, 20 p.

12. Shunevych B.I. *Rozvytok dystantsiinoho navchannia u vyshchii shkoli krain Yevropy ta Pivnichnoi Ameryk*, In-t vyshch. osvity APN Ukrainy Kyiv, 2008, 509 p.

13. Reitynh «Kompas-2013». – [electronic resource], mode of access: <http://www.euroosvita.net/index.php?category=1&id=2632>

14. Nitenko O. Peculiarities of the Foreign Language Training of the Lawyers in Central Europe: Poland, Czech Republic and Hungary, *The Caucasus*. Tbilisi, 2014. – Issue 06, November-December, pp. 21–26.

15. Nitenko O. The Newest Master's Degree Programmes in Universities of Austria, *Naukovyi zhurnal «Yurydychna psykholohiia ta pedahohika»*, Kyiv, HABC, 2013, № 1 (13), pp. 110–116.

16. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher education Area, *European Association for Quality Assurance in Higher education*, 2005, [electronic resource], mode of access: http://www.eqar.eu/fileadmin/documents/e4/050221_report.pdf

17. URL. – [electronic resource], mode of access: <http://www.unidesto.org/tuningeu/competences/generik.html>

Summary

Olha Nitenko

On the Question of the State of Knowledge of Foreign Language Training in the Higher Education System in Ukraine

The article presents a brief review of scientific works of Ukrainian scientists, which are dedicated to the state of study of the foreign language training of specialists in various fields in higher education system of Ukraine in the period from 2005 to 2015 year. In particular, this is the development of scientific and methodological foundations of the system of professional Business English training of civil servants; the definition of pedagogical conditions of teaching foreign languages for future software engineers through multimedia programs; the representation of an integrated scheme of the classification of models of distance learning, with using its components the institution can create your own model regardless of its needs and opportunities; the implementation of scientific and pedagogical analysis of the problem of the use of foreign language mass media sources in the theory and practice of future journalists training; the presentation of the theory and technology of formation of professional foreign language competence of future Natural Sciences specialists; the coverage of theoretical and methodological problems of formation of professional foreign language competence of students in higher technical educational institutions in distance education; the exercise of professional foreign language training description of future specialists in information and communication technologies in technical universities; as well as the implementation of a comprehensive analysis of foreign language training of economics students in the context of globalization. The article justified the necessity of studying and modernization of the foreign language training of the Ukrainian experts in law taking into account the European experience.

Key words: foreign language training, state of knowledge, higher education in Ukraine, foreign language competence.

Дата надходження статті: «18» березня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «02» квітня 2015 р.